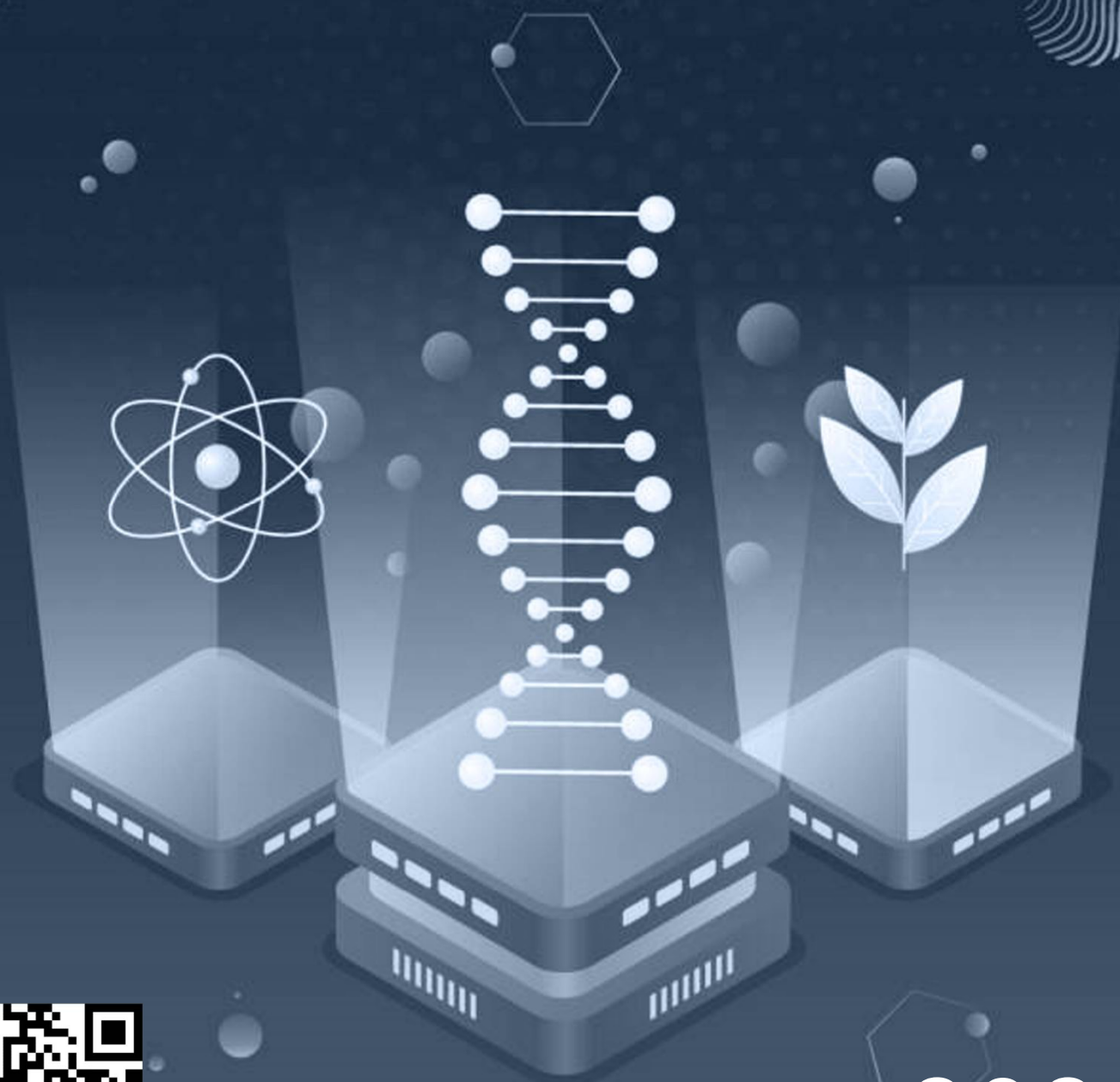

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 6 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 6

TOШKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№6 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-6>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением № 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

IQTSOD

- 1. Boltayev B. Mixliyev O.**
QISHLOQ XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANISH SHAROITIDA KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....7
- 2. Djumabayeva Sh.**
O‘ZBEKISTONDA NIKOH VA AJRALISH JARAYONLARINING IJTIMOY-DEMOGRAFIK O‘ZGARISHLARI.....11
- 3. Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.**
GLOBALLASHUV SHAROITIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA‘MINLASHNING ZARURATI.....19
- 4. Rustamboyev Kamronbek Otabek o‘g‘li.**
O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASH YO‘LLARI.....24
- 5. Курбанова Дилфуза Баходировна.**
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ СФЕР УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ.....27
- 6. Egamberdiyev Shoxruxbek Davronbekovich.**
KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING XORIJ TAJRIBASI.....33

FILOLOGIYA

- 1. Jo‘rayeva Muhayyo Abduljalilovna**
O‘ZBEK VA INGLIZ SO‘ZLASHUV DISKURSIDA DISKURS MARKERLARINING INTERAKTIV-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI.....38
- 2. Raximova Dilfuza Masharip qizi.**
“XX–XXI ASR BRITANIYA ROMANLARIDA SHARQ VA G‘ARB BADIY TAFAKKURI SINTEZI”.....42
- 3. Baxtiyorov Asadbek Dilshod o‘g‘li.**
ANTONIO JENKINSON VA UNING XIVA XONLIGIGA TASHRIFI.....46
- 4. Ювашева Шоира Махаматовна**
ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРНЫХ НОРМ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....48

PSIXOLOGIYA

- 1. Mashhura Sultonova Rustamboyevna.**
YETUKLIK YOSHIDAGI AYOLLARDA O‘Z-O‘ZIDAN QONIQISH DARAJASIGA PSIXOLOGIK RESURLAR VA QADRIYATLAR TIZIMINING TA‘SIRI.....48
- 2. Sherjanova Nodira.**
MIGRANT OILALARDA TARBIVLANAYOTGAN O‘SMIRLARDA PROSOTSIAL XULQ-ATVOR VA EMPATIYA MUNOSABATI.....52

3. Odamova O'g'iljon Kenjayevna. SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING YUZAGA KELISH SABABLARI.....	58
--	----

TARIX

1. Egamberdieva Nigora Azadovna. Raxmatullaeva Azada. XORAZM VOHASIDA ILK DAVLATNING SHAKLANISHI JARAYONINING TAHLILI (ARXEOLGIK VA YOZMA MANBALAR ASOSIDA).....	63
2. Abdullayev U.I. Kurshat Y. Satimov B. OROLBO'YIDA MUDOFA ISTEHKOMLARNING KELIB CHIQISHI BO'YICHA BA'ZI BIR MULOHAZALAR.....	68
3. Egamberdiyeva Zulfiya Zafar qizi. OLTIN O'RDA DAVRIDA XORAZMDA IQTISODIY HAYOT.....	73
4. Бобожонов У. ҚЎЙҚИРИЛГАН ҚАЛЪА АНТИК ДАВР МАДАНИЙ МЕРОС МАРКАЗИ.....	78
5. Umidbek Abdalov Matniyazovich. Ibodullayeva Oymarjon Shavkat qizi. FROM THE HISTORY OF DIPLOMATIC AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE KHIVA KHANATE AND THE RUSSIAN EMPIRE AT THE BEGINNING OF THE 18 th - 20 th CENTURIES.....	82

PEDAGOGIKA

1. Ismoilova Gulnoza Olimboy qizi. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING 4 K KOMPETENSIYALARINI RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA RIVOJLANTIRISH.....	86
2. Yunusxo'jayev Mustafo Zafarxo'ja o'g'li. NAJMIDDIN KUBRO PEDAGOGIK QARASHLARI ASOSIDA TALABALARNING MA'NAVIY-AXLOQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI.....	96
3. Radjapova Feruza Abdullayevna. PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK TASNIFI VA ULARNI PEDAGOGIK TA'LIMGA INTEGRATSIYA QILISH ALGORITMI...106	106

FILOLOGIYA

Jo'rayeva Muhayyo Abdujalilovna

Toshkent amaliy fanlar universiteti, "Xorijiy til va adabiyoti" kafedrası o'qituvchisi

E-mail: jurayevamuhayyo385@gmail.com

**O'ZBEK VA INGLIZ SO'ZLASHUV DISKURSIDA DISKURS MARKERLARINING
INTERAKTIV-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI** <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21008456>

Annotatsiya: Maqolada o'zbek va ingliz so'zlashuv diskursida faol qo'llanadigan diskurs markerlarining strukturaviy emas, balki interaktiv-pragmatik vazifalari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida markerlarning muloqotni boshlash, navbatni ushlab turish, izoh kiritish, munosabatni yumshatish, mavzuni ko'chirish va xulosa yasashdagi roli ochib berildi. O'zbek tilida diskurs markerlari ko'proq suhbatdoshlar o'rtasidagi yaqinlik, hurmat va emotsional muvofiqlashuvni ta'minlashi, ingliz tilida esa muloqot oqimini segmentlash, turn-takingni boshqarish va argumentni aniq ramkalash vazifasi kuchliroq ekani ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari qiyosiy pragmatika, tarjimashunoslik va chet tilini o'qitish amaliyoti uchun muhim ilmiy xulosalarni beradi.

Kalit so'zlar: diskurs, diskurs markerlari, so'zlashuv nutqi, pragmatika, interaktivlik, o'zbek tili, ingliz tili, qiyosiy tilshunoslik

Abstract: The article comparatively examines discourse markers in Uzbek and English spoken discourse from an interactive and pragmatic perspective. The analysis focuses on how markers initiate talk, maintain turns, introduce clarification, soften stance, redirect topics and formulate conclusions. The study shows that Uzbek discourse markers are more strongly connected with interpersonal alignment, respect and emotional coordination, whereas English markers more actively segment discourse, regulate turn-taking and frame arguments. The findings are relevant for comparative pragmatics, translation studies and foreign language teaching.

Key words: discourse, discourse markers, spoken speech, pragmatics, interactivity, Uzbek, English, comparative linguistics

Аннотация: В статье в сопоставительном аспекте рассматриваются дискурсивные маркеры узбекского и английского устного дискурса с точки зрения их интерактивно-прагматических функций. Анализируется их роль в инициации общения, удержании речевого хода, внесении уточнений, смягчении позиции, переключении темы и формулировании вывода. Показано, что в узбекском языке такие маркеры теснее связаны с межличностной координацией, уважением и эмоциональной близостью, тогда как в английском языке они активнее сегментируют дискурс, регулируют смену реплик и структурируют аргументацию. Результаты имеют значение для сопоставительной прагматики, перевода и методики преподавания языка.

Ключевые слова: дискурс, дискурсивные маркеры, устная речь, прагматика, интерактивность, узбекский язык, английский язык, сопоставительное языкознание

1. Kirish (Introduction)

Diskurs markerlari og‘zaki muloqotda ko‘pincha grammatik mazmuni kuchsiz, ammo kommunikativ vazifasi nihoyatda faol birliklar sifatida namoyon bo‘ladi. Ular gapning denotativ mazmunini belgilashdan ko‘ra, suhbatning qanday kechayotganini, gapiruvchi nuqtayi nazarining qanchalik qat‘iy yoki yumshoq ekanini, navbat almashinuvi qaysi yo‘nalishda rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Shu bois markerlarni faqat bog‘lovchi, yuklama yoki kirish birlik sifatida talqin qilish yetarli emas; ularni interaktiv muomala mexanizmining tarkibiy qismi sifatida ko‘rish zarur.

O‘zbek va ingliz tillarini qiyoslash ayniqsa muhim, chunki bu ikki til tipologik, madaniy va pragmatik jihatdan turlicha rivojlangan. O‘zbek so‘zlashuv madaniyatida suhbatdosh bilan yaqinlikni saqlash, hurmatni ifodalash va keskinlikni yumshatish ustuvor bo‘lsa, ingliz tilida muloqotni tartibga solish, gapning mantiqiy oqimini belgilash va turn managementni aniq tashkil etish ko‘proq ko‘zga tashlanadi. Shu sababli shaklan o‘xshash birliklar pragmatik kuch jihatidan bir-biridan sezilarli farq qilishi mumkin.

Mazkur maqolaning maqsadi o‘zbek va ingliz so‘zlashuv diskursida uchraydigan diskurs markerlarining interaktiv-pragmatik xususiyatlarini qiyosiy tavsiflash, ularning funksional tiplarini ajratish hamda til o‘qitish va tarjima jarayonida hisobga olinishi lozim bo‘lgan omillarni ko‘rsatishdan iborat. Tadqiqotning yangiligi markerlarni alohida lug‘aviy birlik sifatida emas, balki muloqot jarayonini boshqaruvchi pragmatik operator sifatida tahlil qilishidir.

2. Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature Review)

Diskurs markerlari nazariyasida Deborah Schiffrin, Bruce Fraser, Brown va Yule, Halliday va Hasan kabi olimlarning ishlari muhim metodologik tayanch bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotlarda markerlar matn kohesiyasini ta‘minlovchi vosita, nutqiy chegaralarni bildiruvchi signal, gapiruvchining munosabatini ko‘rsatuvchi pragmatik forma yoki muloqotdagi navigatsiya vositasi sifatida talqin qilingan. Xususan, Schiffrin markerlarning suhbatdagi lokal va global bog‘lanishni tashkil etishini ta‘kidlaydi; Fraser esa ularni gaplar o‘rtasidagi pragmatik munosabatni ko‘rsatuvchi birliklar deb tavsiflaydi.

Ingliz tilshunosligida “well”, “so”, “you know”, “actually”, “anyway”, “right” kabi birliklar keng tadqiq qilingan bo‘lsa, o‘zbek tilshunosligida ushbu hodisa ko‘proq kirish so‘zlar, modal birliklar, bog‘lovchilar, undovlar yoki so‘zlashuv sintaksisidagi yordamchi vositalar doirasida izohlangan. N. Mahmudov va A. Nurmonovning sintaksisga doir ishlari, shuningdek, o‘zbek tilining stilistik va funksional imkoniyatlarini yoritgan tadqiqotlar ushbu masalani sharhlashda foydali nazariy asos beradi.

Shu bilan birga, o‘zbek va ingliz tillarida aynan real dialogik material asosida olib borilgan qiyosiy pragmatik tadqiqotlar ko‘p emas. Ko‘pincha tarjima amaliyotida “demak = so”, “xo‘sh = well”, “axir = after all” kabi soddalashtirilgan mosliklar taklif qilinadi, ammo ularning vaziyatga bog‘liq funksional yuklamasi har doim bir xil bo‘lmaydi. Shu jihat ushbu maqolada markerlarning interaktiv tabiati, intonatsion joylashuvi va suhbatdoshlar orasidagi masofani boshqarishdagi roli alohida ko‘rilishini talab qiladi.

3. Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)

Tadqiqot tavsifiy, qiyosiy va pragmalingsistik metodlar asosida olib borildi. Tahlil materiali sifatida o‘zbek va ingliz tillaridagi kundalik suhbatlar, intervyu parchalar, xizmat ko‘rsatish dialoglari hamda o‘quv maqsadida tuzilgan so‘zlashuv namunalari ichidan tanlab olingan 160 ta misol birligi olindi. Har bir misolda markerning pozitsiyasi, muloqotdagi navbat almashinuvi bilan aloqasi, emotsional fonni yumshatish yoki kuchaytirishdagi roli va mantiqiy bog‘lanishni tashkil etishdagi vazifasi kuzatildi.

Tahlil jarayonida markerlar besh asosiy guruhga ajratildi: 1) muloqotni boshlovchi markerlar; 2) navbatni ushlab turuvchi markerlar; 3) aniqlashtiruvchi va izohlovchi markerlar; 4) mavzu

ko'chiruvchi markerlar; 5) xulosalovchi markerlar. Bu tasnif qat'iy morfologik mezonga emas, balki diskursiy funksiyaga asoslandi. Chunki bir xil birlik turli vaziyatda turlicha vazifa bajarishi mumkin: masalan, inglizcha "so" yoki o'zbekcha "demak" ba'zan xulosa, ba'zan esa yangi savolga o'tish signaliga aylanadi.

Qiyoslashda funksional ekvivalentlik tamoyili qo'llandi. Ya'ni markerlar lug'aviy tarjima darajasida emas, ular bajaradigan kommunikativ ish hajmi asosida solishtirildi. Ana shu yondashuv markerlarning real pragmatik kuchini aniqlashga imkon beradi va tarjimada yuz beradigan semantik emas, interaktiv nomuvofiqliklarni ham ochib beradi.

4. Tahlil va natijalar (Results and Discussion)

Tahlil natijalari o'zbek tilida "xo'sh", "endi", "demak", "axir", "xullas", "mayli" kabi birliklar nafaqat muloqotni tashkil etishi, balki suhbatdoshlar o'rtasidagi ijtimoiy-psixologik masofani ham boshqarishini ko'rsatdi. Masalan, "Xo'sh, endi nima qilamiz?" tipidagi qo'llanishda "xo'sh" bir tomondan yangi bosqichni ochsa, ikkinchi tomondan suhbatdoshni birgalikdagi qarorga taklif etadi. Ingliz tilidagi "Well, what do we do now?" shakli esa muhokamaga kirish va pauzani diskursiy jihatdan to'ldirish vazifasini kuchliroq bajaradi. Demak, yuzaki ekvivalentlik ortida turli interaktiv strategiyalar yotadi.

"Demak" va "so" birliklari qiyosida ham muhim farq ko'zga tashlanadi. O'zbek tilida "demak" ko'pincha oldingi fikrni jamlab, xulosaning nisbatan qat'iy shaklini ifodalaydi; didaktik yoki mantiqiy yakun semasi unda ancha faol. Ingliz tilidagi "so" esa xulosa, savolga o'tish, mavzuni qayta ishga tushirish yoki suhbatni davom ettirish kabi bir necha funksiyani o'zida jamlaydi. Bu ingliz tilidagi markerlarning diskursiy moslashuvchanligi yuqoriroq ekanini ko'rsatadi.

O'zbekcha "axir" va inglizcha "after all" birliklari argumentativ eslatma sifatida o'xshash ko'rinsa-da, ularning pragmatik ohangi farqlidir. "Axir men seni ogohlantirgandim" gapida "axir" tinglovchiga oldindan ma'lum bo'lgan fakti eslatish bilan birga, bahsni yumshoq bosim orqali yopishga xizmat qiladi. "After all, I warned you" shaklida esa mantiqiy asoslash semasi kuchliroq bo'lib, shaxslararo yaqinlikdan ko'ra argument qurilishiga urg'u beriladi. Shu sababli tarjimada intersubektivlik darajasi yo'qolib ketishi mumkin.

Mavzu ko'chiruvchi markerlarda ham milliy pragmatik farqlar aniq ko'rinadi. O'zbek tilidagi "xullas", "mayli", "bo'пти", "endi" birliklari ko'pincha bahsni yumshatib yopish, rozi bo'lish, yon berish yoki yangi nuqtaga ehtiyotkor o'tishni bildiradi. Ingliz tilidagi "anyway", "okay", "right", "now" birliklari esa ko'proq diskursni qayta indekslash, navbatni mustahkamlash va suhbatning keyingi segmentini aniq belgilash uchun xizmat qiladi. Ya'ni ingliz tilida strukturaviy boshqaruv, o'zbek tilida esa munosabatni muvozanatlashuv tendensiyasi kuchliroq.

Tahlilda markerlarning intonatsion mustaqilligi ham muhim mezon bo'ldi. O'zbek nutqida ko'plab markerlar o'zidan keyingi segment bilan emotsional jihatdan yopishib keladi va gapiruvchining ohangini yumshatadi. Ingliz tilida esa ayrim markerlar, xususan "well", "right", "okay", pauza bilan ajralib, navbatni boshqarish vositasiga aylanadi. Demak, diskurs markerini to'g'ri tushunish uchun uning leksik shakli bilan birga prosodik joylashuvini ham hisobga olish zarur.

Ushbu farqlar pedagogik va amaliy jihatdan muhimdir. Agar chet tili o'rganuvchi "well"ni har doim "xo'sh" deb, "so"ni esa har doim "demak" deb tarjima qilsa, kommunikativ tabiiylik buziladi. Xuddi shunday, o'zbek tilidagi "mayli" yoki "bo'пти" birliklari ingliz tilida ba'zan "okay", ba'zan "fine", ba'zan esa umuman marker sifatida emas, butun sintaktik qayta qurilish orqali berilishi kerak bo'ladi. Shuning uchun qiyosiy pragmatika diskurs birliklarini lug'at darajasidan ko'ra, vaziyat darajasida o'qitishni talab qiladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, diskurs markerlari ko'pincha grammatik jihatdan chekka birlik deb qaralsa-da, ular dialogning "insoniy ohangi"ni belgilaydi. O'zbek tilida "endi", "xullas", "mayli", "xo'p" singari markerlar suhbatning ijtimoiy atmosferasini sozlaydi: ular kelishuv, sabr, yon berish, mavzuni yumshoq yopish yoki yangi nuqtaga ehtiyotkor o'tishni ko'rsatadi. Ingliz tilida esa "right", "okay", "well", "anyway" kabi birliklar ko'proq procedural signal vazifasini bajarib,

navbat almashuvi, mavzu segmentatsiyasi va suhbatning ritmini boshqaradi. Shu nuqtai nazardan, diskurs markerlari lingvistik birlik bo‘lishdan tashqari, kommunikativ etikani ham tashuvchi vosita hisoblanadi.

Shuningdek, markerlarning qo‘llanishi yosh, ijtimoiy maqom, muloqot rasmiyligi va kommunikativ janr bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, norasmiy o‘zbek suhbatida “ha endi”, “bo‘pti”, “xo‘sh” kabi birliklar juda tabiiy bo‘lsa, rasmiy nutqda ularning o‘rnini “demak”, “shunday qilib”, “binobarin” singari nisbatan neytral vositalar egallaydi. Ingliz tilida ham “you know”, “like” kabi markerlar norasmiylikka yaqin bo‘lsa, akademik yoki rasmiy dialogda “however”, “therefore”, “well then” singari tartiblovchi birliklar afzal ko‘riladi. Demak, diskurs markerlarini funksional jihatdan o‘rganish ularning stilistik tarqalishini ham birgalikda tavsiflashni talab etadi.

Tarjima va diskurs tahlili amaliyotida yana bir masala – markerning semantik emas, prosessual ma‘nosini aniqlashdir. Masalan, “well” har doim “xo‘sh” emas, ba‘zan qarama-qarshilikka kirish, ba‘zan kechiktirilgan javob, ba‘zan esa noqulay pozitsiyani yumshatish vositasi bo‘ladi. Xuddi shuningdek, o‘zbekcha “mayli” ayrim vaziyatda rozilik, ayrim vaziyatda suhbatni tugatish, boshqa holatda esa norozilikni yashirin yumshatish vositasiga aylanishi mumkin. Bu esa diskurs markerlari lug‘at maqolasidan ko‘ra, kommunikativ ssenariy bilan birga o‘rganilishi kerakligini yana bir bor tasdiqlaydi.

5. Xulosa va takliflar (Conclusion and Recommendations)

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, o‘zbek va ingliz so‘zlashuv diskursida diskurs markerlari umumiy kommunikativ ehtiyojdan kelib chiqsa-da, ularning interaktiv vazifalari bir xil emas. O‘zbek tilida ular ko‘proq hurmatni saqlash, emotsional yaqinlikni kuchaytirish, tinglovchini suhbatga jalb etish va kelishmovchilikni yumshatish uchun ishlaydi. Ingliz tilida esa markerlar diskurs oqimini segmentlash, navbatni boshqarish, argumentativ yo‘nalishni ramkalash va matn ichki mantiqini ko‘rsatish vazifasida faolroq namoyon bo‘ladi.

Nazariy jihatdan bu hol markerlarni faqat matn bog‘lovchilari sifatida emas, balki madaniy-pragmatik kodlar sifatida ko‘rish zarurligini tasdiqlaydi. Amaliy jihatdan esa chet tilini o‘qitishda diskurs markerlarini lug‘aviy tarjima orqali emas, real muloqot ssenariylari va intonatsion modellar asosida o‘rgatish maqsadga muvofiq. Tarjima amaliyotida ham funksional ekvivalentlik prinsipi yetakchi bo‘lishi kerak. Kelgusidagi tadqiqotlarda markerlarning korpus asosidagi chastotasi, yosh va ijtimoiy guruhlar bo‘yicha taqsimoti hamda multimodal muloqot bilan aloqasi alohida o‘rganilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Biber, D., S. Johansson, G. Leech, S. Conrad, E. Finegan. Longman Grammar of Spoken and Written English. – Harlow: Longman, 1999.
2. Brown, G., G. Yule. Discourse Analysis. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
3. Fraser, B. What are discourse markers? // Journal of Pragmatics. – 1999. – Vol. 31, No. 7. – P. 931–952.
4. Halliday, M.A.K., R. Hasan. Cohesion in English. – London: Longman, 1976.
5. Mahmudov, N., A. Nurmonov. O‘zbek tilining nazariy grammatikasi (sintaksis). – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
6. Schiffrin, D. Discourse Markers. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
7. Sultonsaidova, S., O‘. Sharipova. O‘zbek tili stilistikasi. – Toshkent: Yurist-Media markazi, 2009.
8. van Dijk, T.A. Discourse as Structure and Process. – London: Sage, 1997.

boshlab, ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish, ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish, refleksiv-metagognitiv o'sish va dunyoqarash transformatsiyasigacha bo'lgan izchil jarayonni qamrab oladi.

Birinchi bosqich – qadriyatlarni anglash va o'zlashtirish. Bu bosqichda talaba ma'naviy-axloqiy tushunchalarni shaxsiy hayot va kasbiy faoliyat uchun muhim tamoyillar sifatida qabul qiladi. Halollik, adolat, shukronalik, vafodorlik, mehribonlik, kamtarlik va sabr kabi sifatlarning mazmunini anglash talabaning keyingi rivojlanishi uchun poydevor bo'ladi. Agar qadriyatlar ongli ravishda o'zlashtirilmasa, ular xulq-atvorda barqaror namoyon bo'lmaydi. Shu sababli modelda qadriyatlarga oid muloqot, hikmatlar tahlili, badiiy-pedagogik matnlar, tarixiy misollar va refleksiv savollar muhim vosita sifatida qo'llanadi.

Ikkinchi bosqich – ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish. Bu bosqichda qadriyatlar amaliy ko'nikma va xulq-atvor sifatida namoyon bo'la boshlaydi. Talaba axloqiy vaziyatlarda qaror qabul qiladi, o'z fikrini asoslaydi, boshqalarning nuqtayi nazarini hurmat qiladi, adolati muloqotga kirishadi va o'z harakatining oqibatini baholaydi. Mazkur kompetensiya pedagogik kasb uchun ayniqsa muhim, chunki o'qituvchi o'z shaxsiy namunasi orqali o'quvchilarga ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchi bosqich – ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish. Najmiddin Kubro merosida insonning kamoloti jamiyat bilan aloqadorlikda namoyon bo'ladi. Shaxsning ichki pokligi uning boshqalarga bo'lgan munosabatida, muloqot odobida, hamkorlikda, insonparvarlikda va fuqarolik mas'uliyatida ko'rinadi. Shu sababli talabalarda ijtimoiy-kommunikativ sifatlarni rivojlantirish ma'naviy tarbiyaning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

To'rtinchi bosqich – refleksiv-metakognitiv rivojlanishni faollashtirish. Bu bosqichda talaba o'z xatosini ko'ra olish, uni tan olish, tuzatish, kelgusi rivojlanish maqsadini belgilash va o'z ustida ishlash ko'nikmalariga ega bo'ladi. Najmiddin Kubro ta'limotidagi tavba va o'zini tahlil qilish g'oyalari aynan shu bosqichning nazariy asosini tashkil etadi. Pedagogik amaliyotda bu bosqich portfoliolar, o'z-o'zini baholash varaqalari, refleksiv esselar va individual rivojlanish xaritalari orqali qo'llab-quvvatlanadi.

Beshinchi bosqich – dunyoqarash transformatsiyasi va komil inson idealiga yaqinlashish. Bu bosqichda talaba bilim, qadriyat, tajriba, refleksiya va ijtimoiy mas'uliyatni yagona hayotiy pozitsiyaga birlashtiradi. Komil inson ideali zamonaviy pedagogik ta'limda axloqiy mas'uliyatli, kasbiy kompetent, insonparvar, ijtimoiy faol va o'z ustida ishlaydigan shaxsni tarbiyalash maqsadi bilan uyg'unlashadi.

2-jadval. Ma'naviy rivojlanish blokida shakllantiriladigan ijobiy sifatlar va ularning salbiy muqobillari

Ijobiy sifat	Pedagogik mazmuni	Salbiy sifat	Tarbiyaviy xavf
Halollik	Rostgo'ylik, vijdonlilik va haqiqatga sodiqlik.	Yolg'onchilik	Ishonchning yo'qolishi va axloqiy beqarorlik.
Mas'uliyat	Vazifa va burchni ongli bajarish.	Mas'uliyatsizlik	Burchga loqaydlik, kasbiy sustlik.
Insonparvarlik	Boshqalarga hurmat, mehr va yordamga tayyorlik.	Shafqatsizlik	Inson manfaatiga befarqlik.
Kamtarlik	O'zini yuqori qo'yimaslik, oddiylik.	Kibr	Boshqalarni mensimaslik.
Sabr-toqat	Qiyinchilikni matonat bilan yengish.	Sabrsizlik	Shoshqaloqlik, hissiy beqarorlik.
Bag'rikenglik	Turli fikr va qarashlarni hurmat qilish.	Murosasizlik	Nizo va inkor kayfiyati.
O'zini nazorat qilish	Nafs, hissiyot va xatti-harakatni boshqarish.	Nafsga berilish	Hirs va impulsiv qarorlar.
Ilmga intilish	Bilim olish va o'zini rivojlantirishga ehtiyoj.	Johillik	O'rganishga befarqlik.